

Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

*Тұлғаның даму кезеңдері. Тұлғаны
экспериментальды-психологиялық
зерттеу әдістері.*

Қабылдаған :Байкенже Н.

Орындаған: Сайлау Н.

Сұлтанбек Н.

Султанжанов Ж.

Тобы:

ЖМ-411

Жоспар:

1. Тұлға туралы түсінік
2. Тұлғаның мотивтері мен қажеттіліктері, қызығулары
3. Тұлғаның әлеуметтік даму кезеңдері.
4. Тұлғаны экспериментальды-психологиялық зерттеу әдістері.

Тұлға-әлеуметтік
қатынастармен саналы іс-
әрекетті жүзеге асырушы,
нақты қоғамның мүшесі, өзін
басқалардан ажырата білетін,
өзінің кім екенін түсінетін есі
кірген ересек кісі.

Адам — бұл, бір жағынан, биологиялық құбылыс, санасы бар жануар, қоршаған дүниені тануға және оны белсенді өзгертуге қабілетті. Жоғары ұйымдасқан жануар ретінде адамға денесімен тік жүру, дүниені тану және өзгерту құралы ретінде қолдың дамуы, ерекше дамыған ми сияқты дене ерекшеліктері тән.

Екінші жағынан, адам-қоғамдық құбылыс. Бұл оның негізгі сипаты, себебі қоғамдық өмір және қоғамдық қатынастар, ұжымдық еңбек адамның биологиялық, дене құрлымын өзгертіп және өзіне бағындырды.

Адам туралы айтқанда, психология және философия ғылымдары "тұлға" ұғымымен түсіндіреді.

ұғымдарымен қатар "даралық" ұғымы да қолданылады. Әрбір адамның мәні, оның өмірі мен қызметі жағдайларының өзіндік қайталанбайтын ерекшелігі бар.

Даралық дегеніміз жеке тұлғаның психологиялық ерекшеліктерінің қайталанбас қиысуы түрінде байқалатын нақты өзгешелігі айтылады.

Тұлғаның өзіндік ерекшеліктері мыналармен жақсы байқалады:

мотивтері

қызығуы

дүниетанымы

Қажеттілігі

сенімі

Бағыттылығы

мұраты

Талғамы

Адамды әрекетке бағыттайтын,
қажетін өтеуге талаптандыратын бір
түрткі болады. Бұл түрткіні
психологияда **МОТИВ** деп атайды.
Мотивтер дегеніміз іс-әрекет пен
мінез-құлықтың саналы түрде
жасалынуы. Сөйтіп мотив түрінде
алуан түрлі жайлар көрініс береді.

Қажеттілік

```
graph TD; A[Қажеттілік] --- B[материалдық]; A --- C[рухани]; A --- D[қоғамдық];
```

материалд
ЫҚ

рухани

қоғамдық

Қызығу-тұлғаның объектіге, оның өмірлік мәні мен эмоциялық тартымдылық күшіне қарай таңдамалы қатынасы. Қызығулар қажеттіліктер негізінде пайда болады, бірақ олардың өзі емес.

Қызығулар

Материалдық

Рухани

Қоғамдық

Спорттық

Танымдық

Э.Эриксон тұлға дамуының кезеңдерін 8 топқа бөліп қарастырған: 1) ерте нәрестелік шак (туылғаннан 1 жасқа дейін); 2) кейінгі нәрестелік шак(1-3 жас); 3) ерте балалық шак(3-5 шамасында) ; 4) орта балалық шак(5-11 жас аралығы); 5) жыныстық жетілу, жеткіншек жасы және бозбалалық(11-20 жас аралығы); 6) ерте ересек шак(20-45 жас арасы); 7) орта ересек шак(40-45 және 60 жас арасы); 8) кеш ересек шак(60-тан жоғары). Эриксон тұлғаның дамуының кезеңдерін бөле отырып, дамудың қалыпты желісі мен дамудың аномалді желісінің әр кезеңдегі ерекшеліктерін көрсеткен

Дүниетанымның мынадай
сапалары болады

Мазмұндылығы мен
ғылымилығы

Жүйелілігі мен
мақсаттылығы

Логикалық дәйектілігі мен
дәлелділігі

Жалпылау дәрежесі мен
нақтылығы

Әлеуметтенудің алғашқы кезеңі – баланың әлеуметтенуі З.Фрейд пікірінше, бұл кезең мыналардан, тұрады:

1) оральдық (туғаннан 2 жасқа дейін) бала әлемі тез айналасына ғана шоғырланады;

2) анальдық (2 жастан 3 жасқа дейін) бала гигиена дағдыларына үйретіледі. З.Фрейд пікірінше, бұл кезең адамның барынша кейінгі дамуын анықтайды;

3) фаллигиялық (4 жастан 5 жасқа дейін). Алғаш рет қарсы жыныстық топтағы ата-аналарға симпатиясы пайда болады. З.Фрейд осы сезімге байланысты дау-дамайды, ұл балалардағыны эдиптік комплекс, қыздардағы электрлік деп аталады. Бұл кезеңді жақсы өткізгендер өздерін ата-аналарына ұқсатады.

З.Фрейдтің пікірінше, негізгі тұлғалық сипаттар осы кезеңде қалыптасады. Сондай-ақ, тұлғаның әлеуметтену процесіндегі бейсаналық ролын абсолюттендірмеу керек. Алғашқы әлеуметтену кезеңінде әлеуметтік рольдер мен ойындық іс-әрекеттерді тану мен меңгеру, күтуге жүйесіне байланысты туу мен беку, оны қанағаттандыру, оған ата-ана тарапынан болатын талап, онымен айналысу сипаттары шешуші мәнге ие.

Тұлғаның әлеуметтенуінің әлеуметтік-психологиялық факторларын екі үлкен топқа бөлуге болады:

1) **Әлеуметтік** - әлеуметтенудің әлеуметтік-мәдени аспектісінің бейнеленуі мен сол мәселенің тарихи, мәдени, этникалық ерекшелігінің қамтылуы.

2) **Жеке тұлғалық** – тұлғаның өмірлік жолын белгілейтін кезеңі.

Тұлғаны зерттеу әдістері

Жеке тұлғаны психофизиологиялық тұрғыдан зерттеу оның психикалық және ақыл-ой сапаларын, болашақ мамандықтарына бейімділігін анықтап беруге және олардың жекелеген бөліктерін жетілдіру туралы ұсыныс-кеңестемелер беру үшін жүзеге асырылуы да мүмкін.

Мамандық бойынша психодиагностикалық зерттеулердің барысына негізінен төмендегідей психологиялық сынақтар енеді:

- зерттеудің бланктер толтыру арқылы жүргізілетін тәсілдері;
- жекелей (көзбе-көз) әңгімелесу;

Психодиагностикалық зерттеудің бланктер толтыру арқылы жүргізілетін сынақтарына жататын тәсілдер:

- жеке тұлғаны көп жақты зерттеу әдістемесі (MMPI);
- Р. Кеттелдің 16-факторлық жеке сауалнамасы әдісі (16-ФЛО);
- Равеннің «Прогрессивті матрицалар өлшемі» әдістемесі (кескіндеме сынағы);
- есте сақтау қабілетін, зейінді және ойлауды зерттеу әдістері;
- Амтхауэрдің интеллектуалдық сынағы.

Жекелей немесе көзбе-көз әңгімелесу – психофизиологиялық зерттеулердің соңғы кезеңі болып табылады

- Тұлғаның танымдық мүмкіндігі - оның өзі жинақтаған ақпараттың көлемі және сапасымен анықталады. Бұл ақпарат сыртқы дүние жөніндегі білімдер мен өзін өзі тану мәліметтерінен құралады, сонымен бірге бұл құрамға адамның танымдық іс-әрекетімен байланысты психологиялық сапалар да кіреді.
- Тұлғаның құндылықтық мүмкіндігі - оның ізгіліктілік, саяси, діни, эстетикалық салалардың құндылықтары жүйесіне орай әлеуметтену үдерісінде игеріп қабылдаған мұраттары, өмірлік мақсаттары, наным-сенімдері және ұмтылыс-ниеттері, яғни бұл психологиялық және идеологиялық сәттердің бірлігі, тұлға санасы мен оның өзіндік санасы жөнінде әрі бұлардың бәрі көңіл-күй, ерік және зерделік (ақыл-ес) тетіктердің жәрдемімен қалыптасып, тұлғаның дүниетанымында, көзқарастарында және тіршілік ұмтылыстарында ашылып, көрінуі.

- Тұлғаның шығармашылдық мүмкіндігі - ол қабылдаған және өз бетінше меңгерген ептілік және дағдылар, жасампаздық , өнім беру немесе қайта жасау әрекеттеріне деген, қабілеттілігімен және олардың қандай да бір не бірнеше еңбек, әлеуметтік-ұйымдастыру мен қадағалау-бағалау салаларындағы іске асыру шамасы.
- Тұлғаның қарым - қатынас мүмкіндігі - ОНЫҢ басқа адамдармен жасаған, орнықтырған әңгіме сұхбатқа түсу, байланыс түзу әрекеттерінің сипаты және беріктілігі. Өз мазмұны бойынша тұлғааралық тілдесу, ортақтасу әлеуметтік рөлдер жүйесінде байқалады.

- Тұлғаның көркемөнерлік мүмкіндігі - оның әсемдік әлеміндегі қажеттерінің деңгейі, мазмұны және жеделдігімен, сонымен бірге олардың қаншалықты қанағаттандырылуымен өлшестірілуі. Тұлғаның көркемөнер белсенділігі кәсіби және өзіндік дербес шығармашылығында әрі өнер туындыларын қажетсінуінде, пайдалануында ен жая, ашылады.

*Назарларыңызға
көп рахмет*